



socialmedicinsk tidskrift

fyrtioåttende årgången april 1971 häfte 4

Industrivägen 13, Solna. Tfn 08/83 20 83

Postadress: Fack, 104 01 Stockholm 60

Postgiro 11 79-1

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare

Axel Gisslén, biträdande redaktör

Brita Bahrton, redaktionssekreterare

Redaktionsutskott:

Ragnar Berfenstam, professor i socialmedicin, Uppsala

Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping

Lars Bremberg, direktör, Stockholm

Bengt Hedlén, socialdirektör, Malmö

Olle Höök, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg

Gunnar Inghe, professor i socialmedicin, Stockholm

Bertil Johansson, barnvårdsdirektör, Örebro

Bengt Lindegård, professor i socialmedicin, Göteborg

Gunnar Lindgren, professor i socialmedicin, Lund

Birger Starck, socialchef, Sundsvall

Georg Svahn, arbetsvårdsdirektör, Stockholm

Arbetsvårdens betingelser

Arbetsvården har två funktioner i vårt samhälle, en ekonomisk och en terapeutisk. Den ekonomiska funktionen innebär, sedd ur individens synvinkel, möjlighet till försörjning. Sedd ur samhällets synvinkel innebär den att nationalprodukten ökas. Den terapeutiska funktionen innebär, sedd ur individens synvinkel, ökad livstillfredsställelse genom att arbetet ger möjlighet att tillfredsställa fysiska och psykiska behov, ger möjlighet till att påverka omvärden och ger tillgång till en social gemenskap. Sedd ur samhällets synvinkel innebär den terapeutiska funktionen en bättre allmän "social hälsa".

Arbetsvård är ingen självständig åtgärd. Den ingår som ett integrerat led i besluts- och behandlingskedjor, som börjar och slutar utanför arbetsvården. Sedd ur den ekonomiska synvinkeln är arbetsvården ett led i den del av den ekonomiska politiken som brukar gå under namnet arbetsmarknadspolitik. Sedd ur terapeutisk synvinkel är arbetsvården ett led i social- sjuk- och kriminalvårdsorganens vårdkedjor.

Denna arbetsvårdens ställning medför en rad samarbetssituationer och samarbetsproblem; de många instanserna medför risker för väntetider och köer, konflikt mellan olika mål och behandlingsfilosofier, ekonomiska och andra motivationsproblem, när försäkring och annan ekonomisk hjälp ger bättre ekonomi än

arbete. Dessa och flera andra frågor illustreras i artiklarna i detta temanummer kring arbetsvården.

Tre läkare, verksamma vid den kommunala arbetsvården i Göteborg, behandlar en rad frågor kring urvalet av sökande till den statliga och kommunala arbetsvården. De belyser problemet att i rätt tid identifiera personer som behöver arbetsvård. Vissa brister i samordning av ersättningar inom arbetsvård, arbete på den öppna arbetsmarknaden och olika försäkringsformer berörs. Dessa ojämnheter kan medföra att de som behöver arbetsvård försöker undvika den av ekonomiska skäl. Författarna beskriver ett försök att genom samarbete mellan den statliga och kommunala arbetsvården och övriga intressenter undvika en del av de tidigare svårigheterna. De beskriver arbetet i en samarbetsgrupp mellan samtliga dessa organ som syftar till en ökad samordning mellan de olika rehabiliteringsleden. En utgångspunkt för detta försök är att åstadkomma så tidig behandling och korta köer som möjligt.

Väntetider är ett av arbetsvårdens problem. Köer och annan väntan på behandling kan uppkomma i alla led i arbetsvårdsflödet. Det kan ta år innan arbetsvårdsbehov upptäcks. När så skett kan det i värsta fall ta upp till året, innan den statliga arbetsvården med sina bristande personalresurser kan påbörja sin arbetsvårdsutredning. Sedan uppstår ofta lång kö till den kommunala arbetsvården. Väl där kan man — om det vill sig illa — få vänta mellan de olika formerna av kommunal arbetsvård. Därefter kan man exv få vänta på att få påbörja yrkesutbildning. Därefter kan det — även om det inte händer så ofta — ta tid, innan man finner en lämplig och villig arbetsgivare. I läkarnas uppsats visas hur man genom att ersätta delar av den traditionella utredningen med en observationsperiod på några dagar i s. k. förprovning väsentligt kan minska köbildningen.

En ändamålsenlig samordning inom arbetsvårdens intressefält och en fördjupning av specialistinsatserna inom den kommunala arbetsvården kräver kvalificerade insatser för resultatkontroll och metodutveckling. Gerd Elmfeldt har i två artiklar beskrivit karakteristiska drag hos arbetsprovningselever samt ställt och besvarat frågan: Kan arbetsförmåga prognostiseras? Hon påvisar att arbetsprovningen — om provningens rekommendationer jämföres med förhållandena ett år därefter — har en träffsäkerhet på 90 %. Elmfeldt har också undersökt samband i bakgrundsfaktorer med situationen ett år efter arbetsprovningen bl. a. i syftet att konstruera en prognosskala utifrån förekomst av vissa sådana faktorer. Sambanden har inte varit så starka att någon sådan skala kunnat konstrueras. Detta, tillsammans med den höga träffsäkerheten i arbetsprovningens förutsägelser, visar att det finns behov av ökad användning av detta instrument.

Behovet av resultatkontroll behandlas av en grupp socialarbetare vid en socialbyrå i Göteborg. Sådan kontroll motiveras bl. a. av vårdorganens ansvar för sin klient. Den behövs också för att kunna hushålla med knappa resurser. Mätning av effekten av socialt arbete förutsätter konkret formulerade mål för verksamheten. Artikeln innehåller en rad aspekter på samordning mellan den kommunala arbetsvården och övriga intressenter. Arbetsvårdens funktion som en delinsats i ett större sammanhang konkretiseras. Författarna vill se arbetsvårdens behandlingsplan som en delplan i en större, mera total plan. De utgår därvid från de många fall som initieras inom den kommunala socialvården. Ur denna infallsvinkel belyses behovet av ett bättre informationsutbyte och en bättre anpassning mellan samtliga agerande myndigheter. Författarna är kritiska mot den nuvarande befogenhetsuppdelningen mellan statlig och kommunal arbetsvård. Särskilt påtalas hur man i vissa organisationsformer inte direkt kan utnyttja egna rehabiliteringsresurser. Man tvingas kanalisera klientströmmarna ut ur den egna förvaltningen till den statliga arbetsvården för att sedan få tillbaka dem igen.

I den senaste tidens debatt har det ofta påståtts, att de skyddade verkstä-

derna inte är fullvärdiga arbetsalternativ. Arbetstagarna uppges ofta känna sig diskriminerade och utstötta. De sägs uppleva leda och apati som en följd av en ovärdig arbetsmiljö. Arbetet tros uppfattas som trist och själsdödande. Flera tecken tyder på att huvudmännen delvis anser denna kritik berättigad. Det görs stora insatser för att förbättra arbetsförhållandena inom denna verksamhet: Kvaliteten på produktion och marknadsföring ökar. Arbetstagarna har fått sina löner reglerade i former som nära ansluter till ett vanligt löneavtal. LO har avdelat en särskild ombudsman för att bevaka arbetstagarnas intressen. Beteckningen skyddad verkstad överges alltmer till förmån för firmanamn. Arbetstagarna ges inflytande på planering av arbetet m.m. Björn Rosendahl, överläkare vid Hallands läns landstings arbetsvårdsstyrelse redovisar i en artikel resultat av en undersökning angående arbetstrivsel vid skyddade verkstäder som mot bakgrund av den refererade debatten ter sig något överraskande. Han visar bl. a. hur 62 % av arbetstagarna vid landstingets skyddade verkstäder, HALIFA-produkter, uppgivit att de inte vill byta ut anställningen vid verkstäderna mot arbete på öppna marknaden även om de fick 9 % bättre lön. Resultatet stödjer uppfattningen att den terapeutiska effekten av skyddad verksamhet väger tungt.

Ett team av arbetsvårdare och läkare i Vilhelmina redovisar en uppföljning av en år 1966 utförd undersökning angående arbetsvårds klientelet i Vilhelmina. Resultatet har följts upp efter tre år. Undersökningen visar att åtgärderna har gett ett varaktigt resultat. Den samhällsekonomiska effekten bedöms dock vara ganska dålig. Författarna rekommenderar en rad åtgärder: fast samarbete mellan intressenter, utbyggnad av näringslivet i glesbygd, utbyggnad av skyddad verksamhet samt satsning på effektkontroll och eftervård.

Är arbetstillfredsställelse livsviktig? Så betitlar Gunnela Westlander en deskriptiv artikel. Den ger en värdefull bakgrund till den viktiga diskussionen om arbetsmotivationen. Inledningsvis betonas att det inte bara är den yttre, fysiska arbetsmiljön som är viktig för behovstillfredsställelsen. Även arten av arbetsuppgifter och samarbetet mellan anställda är av stor betydelse. Författaren visar på höga samband mellan behovstillfredsställelse i arbete och allmän livstillfredsställelse.

En grupp studerande vid socialhögskolan i Göteborg har, med utgångspunkt från frågan om befattningshavare inom den kommunala arbetsvården upplever en konflikt mellan kravet på rehabilitering och kravet på produktion, utfört en intervjuundersökning som redovisas i en artikel av en av handledarna, Solveig Hägglund. Undersökningen gav inte stöd för att befattningshavarna upplevde någon sådan konflikt. Artikeln beskriver också hur befattningshavarna värderar de olika momenten i sitt arbete.

G.S-n.

Aktuella invandrarproblem **— en enkät till socialchefer —**

som planerats att ingå i detta nummer har på grund av utrymmesskäl måst stå över och kommer i stället att publiceras i majnumret.